

ПОНЯТТЯ «СВОБОДА ВІРОСПОВІДАННЯ» В СУЧАСНОМУ ПРАВОВОМУ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ

Постановка проблеми. Кожна держава у процесі свого розвитку тією чи іншою мірою обов'язково втілює у своєму законодавстві загальнолюдські, екзистенційні цінності, закріплені у давніх релігійно-філософських джерелах (до прикладу, Біблії, Корані, трактатах Конфуція), які регулюють відносини між людьми, громадянами і державою.

З проголошенням незалежності України важливе місце в державі посіли закони про свободу віросповідання як суб'єктивне юридичне право та релігійні організації як інструмент та систему задоволення релігійних потреб. Так, на конституційному рівні регламентовано право кожного громадянина на свободу вибору світогляду і віросповідання [1]. Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації» гарантується право на свободу совісті громадянам України та здійснення цього права; забезпечується соціальна справедливість, рівність, захист прав і законних інтересів громадян незалежно від ставлення до релігії; визначаються обов'язки держави щодо релігійних організацій та обов'язки релігійних організацій перед державою і суспільством [2].

Водночас, незважаючи на доволі розширену нормативно-правову базу, питання взаємодії держави та релігійних організацій в Україні залишається актуальним, оскільки воно не тільки перебуває в постійній динаміці, а й проявляється у віддаленому від традиційного розуміння церкви форматі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні різні аспекти права на свободу совісті та віросповідання досліджували такі науковці, як: О. Биков, І. Мацелюх, П. Рабінович, А. Колодний, В. Єленський, В. Лубський, А. Яковенко, Л. Ярмол та ін. Однак це питання потребує подальшого дослідження та аналізу.

Мета статті – дослідження поняття «свобода віросповідання» в сучасному правовому та суспільно-політичному дискурсах.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 9 Конституції України визначено, що частиною національного законодавства є чинні міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, в яких закріплюються свобода світогляду та віросповідання. Зокрема, це:

а) Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 18) [3], ратифікований відповідно до Указу Президії Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки від 19.10.1973 року № 2148 «Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» [4];

б) Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 9) [5], ратифікована відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 року № 475/97-ВР [6].

Отже, можна говорити, що в Україні наразі:

– у нормативно-правових актах визначені юридичні механізми реалізації захисту свободи вибору віросповідання та світогляду, а також її можливостей, як-от право на світську та релігійну освіту, альтернативну військову службу [2];

– створена сучасна нормативно-правова база, яка забезпечує права людини на свободу віросповідання та базується на основних принципах, які проаналізуємо докладніше.

Найперше звернемось до принципу рівноправності громадян незалежно від їх ставлення до релігії, що закріплено в ст. 24 Конституції України [1] та ст. 4 Закону України «Про свободу слова та релігійні організації» [2]. Згідно з ними громадяни України є рівними перед законом, мають рівні права в усіх галузях суспільного життя незалежно від віросповідання та ставлення до релігії. За ознаками релігійних переконань вони не мають обмежень чи привілеїв. Цей принцип закріплений у конституціях, законодавствах усіх країн Європи і більшості країн світу, які приєдналися до основоположних документів ООН, Європейського Союзу, інших інституцій з прав людини. Причому незалежно від титульної релігії, яка сповідується громадянами цих країн. А будь-які злочини, скоєні на ґрунті релігійної ворожнечі, є, як правило, обставиною, яка обтяжує відповідальність, що фіксується судом.

Поруч з принципом рівноправності громадян незалежно від їх ставлення до релігії, у законодавстві сповідується принцип, згідно з яким жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова (ч. 3 ст. 35 Конституції України [1] та ч. 2 ст. 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2], так само як жодна релігія не може бути визнана державною, і держава та інші державні інституції не можуть встановлювати обов'язкових переконань чи світогляду, а також у будь-який спосіб спонукати до цього.

Однак слід зауважити, що поняття «державна релігія» і «обов'язкова релігія» не є тотожними. У понад півсотні країн світу є державні релігії, такі як католицизм та іслам, хоча водночас вони не є обов'язковими. Це радше винятки із загальноприйнятих цивілізованих правил. Так, Євангельська лютеранська церква є державною в Королівстві Данія [7], пастори церкви отримують заробітну плату з бюджету країни, але данське законодавство забезпечує свободу віросповідання. В Ісламській Республіці Іран в основу законодавства країни покладено закони шаріату [8]. Своєю чергою у цій країні державною релігією є іслам, причому 90 відсотків – це представники шиїтів, які переконані в тому, що керівництво мусульманською громадою має належати імамам – призначеним Аллахом обраним особам з нащадків пророка Мухаммеда.

Державна релігія у країнах, які законодавчо закріпили це право за панівною релігією (Англія, Греція, країни Скандинавії) [9], не спричиняє утисків щодо інших релігій. Привілеї стосуються лише в частині функціонування релігійних організацій, а право на вільний вибір віросповідання залишається непорушним за умови, якщо віровчення і вчинки не порушують норми моралі і порядку.

На нашу думку, надання унікального права на державну релігію зумовлено найперше бажанням зберегти автохтонну релігію, традиції, звички титульної нації у іноді надто ліберальному законодавстві, яке відкриває в економічно благополучні країни можливості до масової, часом неконтрольованої міграції з країн, у яких мігранти не зуміли сформувати гідні умови для проживання та праці, і вимушені шукати реалізації своїх прагнень в інших соціальних, політичних та культурних умовах. І в цьому сенсі навряд чи можна критикувати законодавство країн, які роблять традиційну для них релігію привілейованою в сенсі функціонування її релігійних організацій [10, с. 42].

Існування державної (офіційної) релігії не є порушенням Європейської конвенції з прав людини (ст. 14) і численні позови до Європейського суду з прав людини щодо обмежень прав інших релігій і конфесій у цих країнах були відхилені, оскільки Євросуд визнав, що членство в офіційній церкві не є примусовим.

Не всі дослідники правових основ віросповідання поділяють таку думку. Наприклад, Л. Ярмол, яка акцентує на тому, що «встановлення державної (офіційної) релігії є порушенням, недопустимим обмеженням свободи віросповідання людини, релігії, наприклад, у межах релігійної громади, а обмеження прав релігійних громад, котрі не сповідують державну релігію, відповідно тягне й обмеження прав її членів, пов'язаних зі свободою віросповідання» [11, с. 46].

Таке твердження, на нашу думку, було актуальним до того часу, доки підривна діяльність однієї з найбільших християнських конфесій проти Української держави не стала очевидним фактом як під час Революції Гідності, так і перед і після повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

Відтак чинне законодавство про свободу віросповідання і релігійні організації, на нашу думку, потребує уточнення й удосконалення як у частині посилення контролю держави за діяльністю

релігійних організацій, так і в частині визнання Православної церкви України (ПЦУ) державною (офіційною) церквою, а християнської релігії східного обряду – державною (офіційною) або привілейованою релігією, з включенням посад священнослужителів до кваліфікацій професій та підтримкою діяльності ПЦУ від держави. Звичайно, потрібно враховувати фактор наявності в Україні унікальної гілки християнської церкви – Української греко-католицької церкви (УГКЦ), яка належить до східних католицьких церков, але літургійно повністю збіжна зі східною православною церквою, зберігаючи візантійську літургійну традицію.

Такий підхід жодною мірою не обмежить права громадян і діяльність інших релігійних організацій, але може вплинути на забезпечення в майбутньому будь-якої антидержавної і протиправної діяльності релігійних організацій, зареєстрованих в Україні.

Перші два вищезгадані принципи містять положення, які гарантують свободу віросповідання і права релігійних організацій. Наступний принцип акцентує на відповідальності: усі релігії, віросповідання і релігійні організації є рівними перед законом (ч. 4 ст. 5 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації») [2]. Тобто, незважаючи на відсутність означеного принципу в Конституції України, Закон вказує на відповідальність діяльності релігійних організацій перед законом.

В окремих країнах, зокрема, у Болгарії, Грузії, РФ, Північній Македонії, де християнська церква східного (православного) обряду визнана офіційною або допускається встановлення їй переваги чи привілеїв, відповідальність церкви перед законом лише посилюється, особливо з морального погляду.

У законодавствах країн можуть використовуватися такі дефініції, як «традиційна релігія» (віросповідання), «нетрадиційна релігія», «відома релігія», «невідома релігія» тощо. Оскільки кожна країна залежно від національної багатоманітності населення має свої особливості, зокрема й релігійні, то й їх законодавство вирізняється передбаченими формальностями при реєстрації релігійних організацій, які діють на їх території. Ці формальності стосуються як державного, так і муніципального рівня.

У випадку нестандартних ситуацій, які не передбачені чинним законодавством, але які час від часу виникають у процесі діяльності релігійних організацій або їх реєстрації, виникає потреба у прийнятті підзаконних нормативно-правових актів. Такі акти дають змогу нейтралізувати деструктивну діяльність тоталітарних і пов'язаних з порушеннями різних культів, а також мінімізувати їх негативний вплив на суспільство.

Прикладом такого реагування держави можуть стати рішення (постанови) Мінкульту, РНБО України, указ Президента України щодо припинення деструктивної діяльності УПЦ (МП) до і після широкомасштабного вторгнення РФ на територію України [12], а також рішення РНБО про заборону діяльності деяких екстремістських ісламських течій на території АР Крим у 2000-х роках.

Тому перед реєстрацією Мінюстом України статутів релігійних громад необхідно проводити ґрунтовне вивчення їх культової практики на основі правової, релігієзнавчої та морально-психологічної експертизи.

Для поширення інформації про діяльність небезпечних релігійних громад і культів залучаються медіа як ефективний інструмент для ознайомлення громадськості про негативні соціальні наслідки діяльності означених організацій.

Нормативно-правові акти іноді суперечать законодавству, але є ефективним інструментом для його вдосконалення, оскільки оперативно реагують на несподівані, непередбачувані виклики, які виникають у суспільстві.

Чи не єдиним важливим фактом, який опосередковано вказує на існування в Україні «офіційної» релігії, є затверджений Кабінетом Міністрів України перелік православних християнських релігійних свят, які оголошуються вихідними – 7 січня Різдво Христове, Великдень – неділя і ще один день, Трійця – плюс один день [13]. Однак це не порушує принципу рівності релігійних громад. За поданням релігійних громад у місцях їх компактного проживання (роботи) керівники підприємств можуть надавати до трьох днів вихідних з наступним їх відпрацюванням.

Також варто згадати що у ст. 5 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2] поняття «церква» ототожнюється з поняттям «релігійна організація»: «Церква (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави» [2]. Хоча ці поняття насправді не є повністю тотожними з

точки зору розуміння їх в українському суспільстві, адже в Україні «церква» – це не тільки християнська конфесія, це і визначення культової споруди виключно у православних і греко-католицьких християн, як синагога в юдеїв, мечеть у мусульман, костел у римо-католиків чи кірха у лютеран.

Ще одним важливим принципом, що забезпечує свободу віросповідання, є відокремлення церкви і релігійних громад від держави (ч. 3, ст. 35 Конституції України [1], ст. 5 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [2]). Суть цього принципу полягає в тому, що і держава, і релігійні організації зобов'язані дотримуватися певних зобов'язань одне перед одним. Відокремлення зовсім не означає ігнорування законодавства і життя поза межами уваги суспільства.

З одного боку, держава захищає права релігійних громад і віруючих, є арбітром в аспекті встановлення відносин на основі взаємної релігійної та світоглядної терпимості й поваги між громадянами, як віруючих, так і атеїстів, поважає релігійні традиції та статuti релігійних організацій, не втручається у їх діяльність, не фінансує діяльність релігійних організацій. З іншого боку, релігійні організації мають право брати участь у громадському житті держави, використовують можливості медіа, але не беруть участі в політичному житті держави, не виконують функції держави, не висувують кандидатів до органів державної влади, не агітують за політичні партії і суворо дотримуються вимог чинного законодавства, яке регулює їх діяльність.

В Україні церква відокремлена від держави [2], тоді як на Заході вживають поняття відокремлення церкви і держави, наголошуючи на рівноправності суб'єктів цих відносин [14, с. 86]. Однак слід зауважити, що церква і держава не користуються однаковими правами. Держава володіє правами, які не мають релігійні організації. Насправді говорити про повне відокремлення церкви від держави не коректно, оскільки в багатьох сенсах вони взаємодіють. Коректніше вживати термін «світська держава», тобто держава по відношенню до церкви є нейтральною, безсторонньою щодо різновидів віри – як релігійних, так і нерелігійних.

Водночас держава зобов'язана чітко окреслити межі, за які релігійні організації не повинні виходити, а також межі свого втручання в діяльність релігійних організацій, враховуючи норми законодавства, загальнолюдські цінності та права людини.

Згадані принципи, які забезпечують свободу віросповідання, не є вичерпними, оскільки різноманіття суспільно-політичного та культурного життя країни постійно вносить свої корективи. Під час війни релігійні організації, які зареєстровані в Україні, активно включилися у волонтерський рух, ініціюють і беруть участь у благодійних акціях, допомагають внутрішньо переміщеним особам, людям, які втратили житло та роботу. У цьому сенсі їх діяльність на благо держави дуже важлива.

Висновки. Отже, Україна дотримується загальноприйнятих світових і європейських норм законодавства у сфері забезпечення свободи совісті, віросповідання і діяльності релігійних організацій. У цьому сенсі наше законодавство відповідає європейським нормам та інтегровано у світовий правовий простір.

Однак, враховуючи непросту історію сучасного періоду відновлення незалежності, а саме події останнього десятиліття, слід зазначити, що, на нашу думку, чинне законодавство потребує перегляду певних норм у релігійній сфері. Особливо це стосується визначення на рівні держави шляхом політичного і громадського консенсусу державної (офіційної) релігії з наданням їй відповідних привілеїв та преференцій.

Такі зміни однозначно сприятимуть утвердженню державності, консолідації суспільства та збереженню національних традицій.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 від № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 року № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Міжнародний документ від 16.12.1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права: Указ Президії Верховної Ради Української Радянської Со-

- ціалістичної Республіки від 19.10.1973 року № 2148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08/card2#Card>.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
 6. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»: Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text>
 7. Латвійська євангельсько-лютеранська церква. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Латвійська_євангельсько-лютеранська_церква
 8. Латигіна Н. А. Іслам: шлях крізь століття: монографія. URL: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/e1b36186d7cfd1e221c1c7bdf157e00.pdf>
 9. Християнство в Європі. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Християнство_в_Європі
 10. Мартінез-Торрон Хав'єр, Наварро-Валлс Рафаель. Релігійна свобода в проекції Європейської Конвенції по правам человека. *Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив в сфері свободи совісті (міжнародний український контекст)* / за заг. ред. А. Колодного і О. Сагана. Київ: Відділення релігієзнавства ін-ту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2000.
 11. Ярмол Л. В. Свобода віросповідання: юридичне забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження). *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України* / редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Випуск 8. Львів, 2006. 192 с.
 12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 1 грудня 2022 року «Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»: Указ Президента України від 1 грудня 2022 року № 820/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/public-info/pub-info-request>
 13. Православний календар: які свята у цьому місяці. URL: <https://www.unian.ua/lite/holidays/pravoslavnyi-kalendar-2023-na-sichen-vazhlivi-dati-12096438.html>
 14. Єленський В. Перспективи розвитку української системи церковно-державних відносин. *Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив в сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст)* / за заг. ред. А. Колодного і О. Сагана. Київ: відділення релігієзнавства Ін-ту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2000.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 vid № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
2. Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii: Zakon Ukrainy vid 23.04.1991 roku № 987-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
3. Mizhnarodnyi pakt pro hromadianski i politychni prava: Mizhnarodnyi dokument vid 16.12.1966 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
4. Pro ratyfikatsiiu Mizhnarodnoho paktu pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava ta Mizhnarodnoho paktu pro hromadianski i politychni prava: Ukaz Prezdyii Verkhovnoi Rady Ukrainskoi Radianskoï Sotsialistychnoi Respubliky vid 19.10.1973 roku № 2148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2148-08/card2#Card>.
5. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovnykh svobod: Mizhnarodnyi dokument vid 04.11.1950 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Pro ratyfikatsiiu Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsii»: Zakon Ukrainy Vydavnyky vid 17.07.1997 r. № 475/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр#Text>
7. Latviiska yevanhelsko-liuteranska tserkva. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Latviiska_yevanhelsko-liuteranska_tserkva
8. Latyhina N. A. Islam: shliakh kriz stolittia. Monohrafiia. URL: <https://knute.edu.ua/file/MTc=/e1b36186d7cfd1e221c1c7bdf157e00.pdf>
9. Khrystianstvo v Yevropi. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Khrystianstvo_v_Yevropi
10. Martynez-Torron Khaver, Navarro-Valls Rafael. *Relyhyoznaia svoboda v proektsii Evropeiskoi Konventsii po pravam cheloveka. Relihiina svoboda: humanizm i demokratyzm zakonodavchykh initsiatyv v sferi svobody sovisti (mizhnarodnyi ukraïnskyi kontekst)* / Za zah. red. A. Kolodnoho i O. Sahana. Kyiv: Viddilennia relihiieznastva in-tu filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy, 2000.
11. Iarmol L. V. Svoboda virospovidannia: yurydychne zabezpechennia v Ukraini (zahalnoteoretychne doslidzhennia). *Pratsi Lvivskoi laboratorii prav liudyny i hromadianyna Naukovo-doslidnoho instytutu*

- derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovriaduvannia Akademii pravovykh nauk Ukrainy / Redkoliu: P. M. Rabinovych (holov.red) ta in. Seriia I. Doslidzhennia ta referaty. Vypusk 8. Lviv, 2006. 192 s.*
12. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 1 hrudnia 2022 roku «Pro okremi aspekty diialnosti relihiinykh orhanizatsii v Ukraini i zastosuvannia personalnykh spetsialnykh ekonomichnykh ta inshykh obmezhuvalnykh zakhodiv (sanktsii)»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 1 hrudnia 2022 roku № 820/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/public-info/pub-info-request>
 13. Pravoslavnyi kalendar: yaki sviata u tsomu misiatsi. URL: <https://www.unian.ua/lite/holidays/pravoslavnyi-kalendar-2023-na-sichen-vazhlivi-dati-12096438.html>
 14. Ielenskyi V. Perspektyvy rozvytku ukrainskoi systemy tserkovno-derzhavnykh vidnosyn. *Relihiina svoboda: humanizm i demokratyzm zakonodavchykh initsiatyv v sferi svobody sovisti (mizhnarodnyi i ukrainskyi kontekst)* / Za zah. red. A. Kolodnoho i O. Sahana. Kyiv: viddilennia relihiieznavstva In-tu filosofii imeni H. S. Skovorody NAN Ukrainy, 2000.

Терлецький Р. В. Поняття «свобода віросповідання» в сучасному правовому та суспільно-політичному дискурсах

У статті досліджено проблему необхідності нового трактування поняття «свобода віросповідання» в сучасному правовому та суспільно-політичному дискурсах. Наголошено, що після проголошення незалежності України важливе місце посіли закони про свободу віросповідання як суб'єктивне юридичне право та релігійні організації як інструмент та система задоволення релігійних потреб. Зазначено про можливість у законодавствах іноземних країн вживання таких дефініцій, як «традиційна релігія» (віросповідання), «нетрадиційна релігія», «відома релігія», «невідома релігія» тощо.

Наголошено, що Україна дотримується загальноприйнятих світових і європейських норм законодавства у сфері забезпечення свободи совісті, віросповідання і діяльності релігійних організацій. У цьому сенсі національне законодавство відповідає європейським нормам та інтегровано у світовий правовий простір.

Ключові слова: релігія, свобода віросповідання, свобода совісті, принципи рівноправності, світогляд, релігійні організації, церква, традиційна релігія, нетрадиційна релігія, державна релігія, тоталітарні культури, екстремізм.

Terletsky R. V. The concept of «freedom of religion» in contemporary legal and socio-political discourses

The article examines the problem of the need for a new interpretation of the concept of «freedom of religion» in modern legal and socio-political discourses. It is noted that every state, in the process of its development, in one way or another necessarily embodies universal, existential values in its legislation, enshrined not only in ancient sources that regulate relations between people, citizens and the state, but also in international acts.

It was emphasized that after the restoration of Ukraine's independence, laws on freedom of religion as a subjective legal right and religious organizations as a tool and system for meeting religious needs took an important place.

It is noted that at the constitutional level, the right of every citizen to freedom of choice of worldview and religion is enshrined, which is more widely disclosed in the special law on freedom of conscience and religious organizations.

A list of the main international treaties ratified by Ukraine, which deal with freedom of worldview and religion, as well as current laws of Ukraine, is given.

Conclusions were made that:

1) in Ukraine, in order to ensure human rights to freedom of religion, a modern legal framework has been created, which is based on basic principles, which include, among others: a) the principle of equality of citizens regardless of their attitude to religion; b) the principle according to which no religion can be recognized by the state as obligatory; c) the principle of equality of all religions, denominations and religious organizations before the law; d) the principle of separation of the church and religious communities from the state;

2) the current legislation on freedom of religion and religious organizations needs clarification and improvement (in particular, in terms of strengthening state control over the activities of religious organizations).

The possibility of using such definitions as «traditional religion» (religion), «non-traditional religion», «known religion», «unknown religion» etc. is indicated in the legislation of foreign countries.

It was emphasized that Ukraine generally adheres to generally accepted international and European legislation in the field of ensuring freedom of conscience, religion and activities of religious organizations. In this sense, national legislation corresponds to European norms and is integrated into the global legal space.

Key words: religion, freedom of religion, principles, freedom of conscience, principles of equality, worldview, religious organizations, church, traditional religion, non-traditional religion, state religion, totalitarian cults, extremism.